

Lyngør historiegruppe

Lyngør historiegruppe er en uavhengig gruppe bestående av personer som er interessert i Lyngørs historie, både i smått og stort. Gruppen har som formål å stimulere til å bevare og å gjøre kjent historiske minner knyttet til Lyngør. Disse små skriftstykkene er ledd i dette, og er skrevet av folk som har en historie å fortelle, eller som har kunnskap å dele.

Nr. 3.

Dato: 14.09.16.

DA STRØMMEN KOM TIL LYNGØR

Av Erik Sanness Johnsen

De fleste av oss er kommet over gamle fotoalbum med bilder av mennesker og interessante hus og miljø. Vi sitter imidlertid ofte skuffet igjen med uidentifiserbare objekter. Denne forfatteren fikk noen bilder i hånden som både var tekstet og identifiserbare. Bildene stammer fra et album som har tilhørt elektroingeniør Valdemar Giæver-Enger som med oppdrag fra Aust-Agder kraftverk førte fram høyspent elektrisk strøm til Lyngør.

Aust-Agder Kraftverk ble dannet i 1921 ved at man slo sammen en rekke lokale og private kraftverk i fylket.

Byene i Agder, bl.a. Risør og Tvedestrand, fikk elektrisk strøm fra 1905. Leverandør var AS Barbu som hadde sikret seg en 25 års kontrakt for levering av strøm. Leveransene var små og rakk kun til en minimal gatebelysning. Først ved organiseringen av AAK i 1921 ble produksjon og levering av kraft samlet og organisert slik at større kraftmengder kunne tilbys. Risør fikk en ny større kraftledning i 1922, og like i forkant fikk Lyngør strøm. Hva som utløste Gjeving/Lyngør prosjektet er uklart, men sikkert er det at i etterkant av fremføringen ble det ordentlig fart i planene om tremassefabrikk på Gjevingtangen.

AAK sentralt hadde forberedt seg på en rask utbygging av distribusjonsnettet og hadde alt i 1920 innkjøpt store mengder materiell for anlegg av kraftlinjer, bl.a. var det kjøpt inn 200 tonn med kobbertråd, 240 kilometer jerntråd og 1450 jernmaster. De siste fra Tyskland. I 1921 ble elektroingeniør Valdemar Giæver-Enger engasjert til å lede arbeidet. Han må ha ledet arbeidet hele veien fra Arendal for i hans album finner vi bilder helt nede fra Tromøysund.

Det første bildet vi kan identifisere fra våre kanter er fra Østre Tøkersholme, hvor en jernmast ble reist på holmens søndre side. I dag ser vi bare spor etter denne som i ca 1993 ble skiftet ut med en tostolpers tremast.

Østre Tøkersholmen i 2016

Østre Tøkersholme Jernmasten fra 1921 med kabelleggingspram

Ledningen ble derfra lagt i sjøkabel til Steinsøyas nordre side og videre ved et luftspenn over til øyas sydside, hvor den delte seg ved Lillevalen. Et luftspenn gikk over til Askøytangen. Her stod det inntil 1989 en kjempe av en jernmast som ble skiftet ut med vel områdets høyeste doble tremast det året.

Det andre luftspennet gikk til Steinsøyas nordøstre side..

Steinsøya nordøst. Jernmasten fra 1921.

Stolpe og transformator 2007

Den nye stolpen er trukket opp og tilbake i forhold til den opprinnelige masten p g a senere anlegg av trapp, brygge og sjøbod. Herifra ble det lagt en sjøkabel over til Holmen hvor det også ble bygget en transformatoriosk.

Stolpe og transformator 2007

Holmen sydvest. Jernmast og transformatoriosk 1921.

Her finner vi gode spor etter den opprinnelige mast og på samme måte som på Steinsøya er stolpen flyttet innover og oppover på øya. Transformatorkiosken er tydelig påbygget.

I forbindelse med disse bildene er det søkt i Aust-Agder kraftverks arkiver etter mer materiale, og vi finner mye informasjon om utbyggingen av det lavspente strømmettet i Lyngør. Selv om strømmen var på plass alt i 1921 synes det ikke som det kom fart i tegningen av abonnenter og bygging av spredningsnett for i perioden 1928 til 1935. Vi finner fremføring til området rundt Lille Svalsund i 1928 og fram til Håkon Bjørn Hansen i Kikut i 1930.

Steinsøya får strøm samtidig, mens Lyngørsida kommer noen år senere.

Lyngør fyr som er bygget i 1879, hadde helt frem til etter siste krig parafinlys. På fyret ble det i 1946/47 installert tåkelur som ble drevet med strøm fra et dieselaggregat og senere ved en lavspenledning fra transformatoren sydvest på Lyngørsida. Først i 1951 ble høyspenledningen langsetter øya bygget. Den endte opp i en transformator på Humleholmen. Dybvåg herred hadde i 1951 sagt seg villig til å ordne opp formalitetene gjennom et minnelig oppgjør med grunneierne for avståelse av grunn til mastene. Det gikk greit med de fleste, men Tvedestrand kommune arvet et omstridt oppgjør for en ca 400 m lang strekning. Herredet tilbød 1000 kr, mens eierne forlangte 4000 kr for reduksjon i eiendomsverdien. Saken verserte i 10 år for tilslutt år å falle ned på 1000 kr + advokatkostnader på 148 kr.

Lyngør fikk altså mulighet til husholdningsstrøm fra 1921, selv om nok de fleste ikke fikk innlagt strøm før 10-20 år senere. Interessant kan det i denne sammenheng være at abonnentene i Ytre Søndeled fra Nipe til Åkvåg og Fie ikke fikk strøm før 9.11.1933, mens Hope-Sandnes fikk strøm høsten 1934.

Kilder:

Fotografier fra Valdemar Giæver-Enger, eier Nanna Biørnstad, Oslo
”Aust-Agder Kraftverk i vannkraftens hundreår” av Andreas Vevstad.

Utgitt av AAK 2004 (ISBN82-303-0177-9)

Aust Agder kraftverks arkiv i AAA

Informanter, Bernt Olsen, Asbjørn Andersen, Rolf von Essen Pedersen, Jan Torbjørnsen

Denne artikkelen har også vært publisert i årboken til Dypvåg, Holt og Tvedestrand historielag i 2008.

Forfatteren, Erik S. Johnsen, har slekt-tilhørighet til Sandnes og har feriert på Nipesundet siden 1940. Siden 1941 har han vært regelmessig «bruker» av Lyngør. Turen fra Oslo til Nipe gikk i mange år med kystruten til Lyngør. Familien var stor og det ble gjerne til at Åge eller Roald Monrad satte den inn til Nipesundet. Med base vest om Sild har Lyngør alltid vært et regelmessig oppsøkt sommermål, og han har familie og mange venner her ute.